

GRAZIETTA BUTAZZI, *La Mode. Art, Histoire et Société*, Paris 1983, ss. 281, ryc. 425, w tym barwnych 305.

Książka ta została wydana we Włoszech w 1981 r. i szybko przetłumaczono ją na francuski, jako interesującą pozycję wydawniczą. W literaturze zachodnioeuropejskiej ukazuje się obecnie wiele opracowań analizujących zmiany mody, tak z socjologicznego jak psychologicznego czy zgoła psychoanalitycznego punktu widzenia. Ujęcia te są udane w tym stopniu, w jakim rzeczywiście opierają się na gruntownej znajomości przemian w modzie zachodnioeuropejskiej, z uwzględnieniem Włoch i Hiszpanii. W tych krajach przeprowadzono bowiem szczegółowe badania pozwalające na ustalenie podstawowych faktów. Tego typu opracowania nie są możliwe do napisania, gdy idzie o historię ubiorów krajów środkowej i wschodniej Europy, w których brakuje jeszcze wyników badań podstawowych.

Grazietta Butazzi traktuje przemiany mody zachodnioeuropejskiej jako jeden z problemów tzw. „mikrohistorii”, obejmującej swym zakresem życie codzienne a zarazem dzieje mentalności i postaw społecznych. Ten typ analizy socjologicznej przemian mody ubiorów nie był dotychczas zbyt rozpowszechniony. Autorka swobodnie operuje bogatym materiałem ikonograficznym i zachowanymi zabytkami muzealnymi, wykorzystanie źródeł pisanych dostarczyłoby jej jednak znacznie większej liczby informacji. Mimo to na podstawie spożytkowanego materiału mogła podać wiele interesujących ustaleń, syntetyzujących wyniki prac kostiumologicznych. W pierwszym rozdziale G. Butazzi analizuje znaczenie ubioru jako przejawu luksusu i pozycji społecznej właściciela. Podaje dość pouczające zestawienie strojów dworskich wraz z insygniami władzy, wszelkich orderów i odznaczeń. Widać, że dostrzega znaczenie ubioru jako znaku społecznego, jakkolwiek nie podejmuje prób kodowania tych informacji. Następny rozdział zatytułowany „Kultura i polityka” nawiązuje do tej tematyki. Chodzi tu o wpływ przemian w mentalności na kształtowanie kostiumów. Jako przykład podano zmiany linii w ubiorach kobiecych XV i XVI w. oraz wpływ filozofii Oświecenia na sielankowe ubiory pseudopasterek i pasterzy. Mniej znane są informacje na temat nawrotu do ubiorów historycznych w okresie XVII i XVIII w. Uwzględniono wpływ sztuki Bliskiego i Dalekiego Wschodu w XVIII w. oraz późniejsze próby estetyzacji u prerafaelitów, czy wyobrażenia kobiety „fatalnej”. Chodzi tu więc raczej o śledzenie wpływu poszczególnych stylów w sztuce na zmiany mody. W drugiej części rozdziału autorka stara się scharakteryzować wpływ mentalności poszczególnych narodów na modę zachodnioeuropejską. Czyni to na przykładzie mody hiszpańskiej i francuskiej, później angielskiej, pomijając najlepiej jej znane wpływy włoskiego renesansu. Stara się powiązać pewne zmiany mody ze zmianami w mentalności wywołanymi rewolucjami burżuazyjnymi w poszczególnych krajach i kolejnymi wojnami światowymi w naszym stuleciu. Odrębnym zagadnieniem jest anty-moda z 1968 r. powodująca tak znaczne uproszczenia w ubiorze i zacieranie się różnic pomiędzy odzieżą męską a kobiecą.

Osobny rozdział autorka poświęca higienie odzieży, w której spędzano wolny czas. Posługuje się przy tym bogatą i mało znaną ikonografią. Zauważa słusznie, że dopiero urbanizacja krajów Europy Zachodniej w XVIII w. spowodowała potrzebę spędzania czasu na świeżym powietrzu, wzrost zainteresowania wypoczynkiem na wsi, w miejscowościach turystycznych lub uzdrowiskach. Część rozrywek odbywała się w godzinach nocnych, co wymagało innego typu strojów, ozdób i makijażu dostosowanego do sztucznego oświetlenia. Tu autorka nawiązuje do historii bielizny, zwłaszcza użytkowania koszuli. Powstaje pytanie, w jakim stopniu bielizna miała zwiększać atrakcyjność właściciela wobec płci odmiennej, w jakim zaś chronić przed zimnem; do której z tych funkcji przywiązywano większą wagę w różnych okresach mody zachodnioeuropejskiej.

Dwa następne rozdziały zawierają analizę zbliżania się i oddalania od siebie ubiorów męskiego i kobiecego w różnych epokach. Niekiedy moda kobieca przejmowała elementy męskiej jak kapelusze, spodnie, kamizelki czy płaszcze. Autorka zwróciła też uwagę na zjawisko feminizacji mody męskiej. Ostatni rozdział — o ubiorach starców i dzieci, przynosi m.in. informacje o tych okresach mody, w których elementy ubioru (np. peruki) miały postarzać ich właścicieli.

W sumie omawiana książka przynosi wiele zestawionych w nowatorski sposób, mniej lub bardziej znanych faktów z zachodnioeuropejskiej historii ubiorów, od średniowiecza po wiek XX. Wyposażono ją w dobry słowniczek ok. 60 mniej znanych terminów mody. Tekst jest zwięzły a wszelkie uogólnienia autorka dokumentuje dobrze dobranymi ilustracjami. Co prawda, w ten sam sposób można by nieraz uzasadniać odwrotne twierdzenia, stąd efektowne uogólnienia nie zawsze

są głębokie. Wiele z nich skłania jednak do refleksji. Jest to jedna z najlepszych książek o historii ubioru zachodnioeuropejskiego, jakie ukazały się w ostatnim okresie.

I. Turnau